

Дрозд А. Ю.

група 5141м, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова (Миколаїв), nastyia.drozd1995@gmail.com

Трибулькевич К. Г.

д-р пед. наук, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(Миколаїв), tribulkevich@gmail.com

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІМ'Ї В УКРАЇНІ

У статті розглядаються проблеми формування, становлення і розвитку сучасної молодшої сім'ї. Процеси становлення молодшої сім'ї відбуваються у складних і суперечливих умовах, які характеризуються зміною суспільних відносин та появою нових цінностей, тому виникає потреба вивчення стану та проблем для вдосконалення шляхів їх попередження, особливостей підготовки молодого покоління до створення сім'ї.

Ключові слова: становлення молодшої сім'ї, суспільство, молодь, сімейна адаптація, проблеми сім'ї.

The article is about problems forming and development of modern young family. These processes are taking place in complex and contradictory conditions that characterized the change of social relations and values, so there is a need for further study and improve their ways of prevention, namely the characteristics of training young people to marry.

Key words: formation of a young family, marriage, society, youth, family adaptation, family problems.

Вступ. В наш час актуальним стає вивчення молодшої сім'ї, адже від того, як буде відбуватись її становлення і розвиток на початкових етапах спільного життя, залежатимуть подальші сімейні стосунки та життя, що має вплив на розвиток суспільства в цілому. Під загрозою перебуває інтелектуальний і моральний потенціал народу, що зумовлено різким зниженням життєвого рівня

більшості сімей в Україні. Повільно зростають прибутки населення, а ціни випереджають темпи їх зростання. Очевидно, що за таких умов необхідними є ґрунтовні дослідження сучасної сім'ї та пошук ресурсів для подолання негативних явищ та соціальних проблем.

Дану тему у своїх працях досліджували такі науковці, як: А. І. Антонов, Ю. Е. Альошина, Т. В. Буленко, С. В. Кратохвил тощо [4].

Сімейну проблематику визначають також психологи, соціологи, демографи, найвідомішими з яких є такі як Т. В. Буленко, Ю. А. Лавріненко, Гончарук, Н. В. Туленков, Оксамитна, Пилипенко, М. О. Балакірева та інші [6].

Мета та завдання статті. Метою даної статті є дослідити мотиви та розглянути особливості становлення молодшої сім'ї, визначити її проблеми на етапі становлення. А також виділити соціальні проблеми розвитку молодшої сім'ї та розробити рекомендації щодо розв'язання сімейної кризи.

Дослідження. Сім'я – це мала соціальна група, що має історично означену організацію, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю, соціальна необхідність якої зумовлена потребою суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення [7, с. 237].

Важливим завданням, що стоять перед дослідниками сім'ї, є вивчення джерел напруженості в сімейних стосунках, сімейних конфліктів, психологічних аспектів тих хронічних непогоджень, сварок, які призводять до дезорганізації сімейного життя і, в кінцевому результаті, до розлучення.

Д. Ледерер та П. Джексон вважають, що хороший шлюб характеризується наступними ознаками: толерантність, повага один до одного, відвертість, бажання бути разом, подібність інтересів та ціннісних орієнтацій [8, с. 76-77].

Сім'я виконує ряд функцій, таких як [2, с. 55-72; 5, с. 82-94]:

1. Матеріально-економічна функція, яку становить сімейний бюджет, організація споживчої діяльності, участь у суспільному виробництві, здобуття професії, відновлення втрачених на виробництві сил.

2. Житлово-побутова функція – це забезпечення сім'ї житлом, ведення домашнього господарства, організація домашнього побуту. За даними

соціологічних досліджень, лише 5-7% молодих сімей, що беруть шлюб, забезпечені власним житлом. Через 5 років спільного проживання власне житло мають 23% молодих сімей, інші або проживають з батьками, або наймають (48,5%) окрему квартиру чи кімнату в гуртожитках. Усі ці умови негативно позначаються на організації домашнього побуту.

3. Репродуктивна (демографічна) функція сім'ї полягає у відтворенні життя, продовженні людського роду, тобто в народженні дітей. Мається на увазі відтворення не тільки кількісне, а й якісне (народження фізично і психічно здорового покоління, без біологічних і психічних аномалій).

4. Комунікативна функція сім'ї передбачає створення сприятливого сімейного мікроклімату, необхідного для психічно-емоційного відтворення сил членів сім'ї, внутрішньосімейного спілкування подружжя, батьків і дітей, сім'ї та оточуючого мікро- і макросередовища, а також її спілкування з духовними та інтелектуальними надбаннями суспільства (засоби масової інформації, література, мистецтво тощо). Дезорганізація шлюбно-сімейних відносин призводить до зниження соціальної активності людини, позначається на її працездатності, погіршує стан психічного та фізичного здоров'я, негативно впливає на програму сімейного виховання, збільшує кількість дитячих захворювань, сприяє появі важковиховуваності, формуванню невротичних, психосоматичних розладів, збільшенню суїцидних вчинків.

5. Виховна функція полягає у передачі дітям дорослими членами сім'ї соціального досвіду. Успіх виховання залежить від виховного потенціалу сім'ї, який у свою чергу залежить від її матеріальних і побутових умов, чисельності та структури сім'ї, взаємостосунків, які складаються між всіма членами родини, особистого прикладу батьків, їх педагогічної культури, специфіки самого сімейного виховання.

6. Рекреативна функція сім'ї – це організація вільного часу та відпочинку сім'ї. Вона виконує роль збереження сім'ї як цілісної одиниці, зміцнює сім'ю, закріплює кращі традиції, має велике значення у вихованні дітей, емоційному єднанні подружжя. Проблема реалізації рекреативної функції молодого сім'ї полягає в тому, що зараз обмежені умови для раціонального проведення

вільного часу. Адже фінансові проблеми не дають можливості реалізовувати свої потреби у відпочинку, оздоровлювати сім'ю в санаторії, будинках відпочинку, на морі, відправляти дітей у літній табір [10, с. 74-76].

Серед інших проблем, що перешкоджають розвитку сім'ї, слід зазначити: погіршення дитячо-батьківських взаємин; загострення суперечностей між партнерами в орієнтації сім'ї на демократичний (з боку жінок) або патріархальний (з боку чоловіків) розвиток; дисфункціональний розвиток сім'ї [1, с. 67].

На сьогодні дослідження сім'ї в Україні, практична робота з сім'єю є доволі популярним напрямком психологічної науки і практики, особливо порівняно з попередніми роками, коли ця проблема знаходилася на периферії наукової думки. Так, зростають – як кількісно, так і якісно – установи та організації, що займаються проблемами сім'ї на державному рівні. Це насамперед установи, які реалізують державну політику допомоги сім'ї (Центри соціальних служб для молоді, відділи сім'ї та молоді, Служба у справах неповнолітніх).

Діяльність недержавних фондів, організацій (Спілка захисту сім'ї та особистості, Центр екології сім'ї та ін.) також робить вагомий внесок у сферу практичної допомоги сім'ї та наукових досліджень. Ґрунтовними психологічними та соціально-психологічними дослідженнями проблем сім'ї займаються такі провідні наукові установи, як Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Інститут психології НАПН України, Інститут соціальної і політичної психології НАПН України, Інститут проблем виховання НАПН України.

Одним з основних об'єктів соціальної роботи виступають молода сім'я та сім'ї, які мають проблеми у сімейному вихованні, сім'ї, які за особливостями своєї життєдіяльності потребують соціальної підтримки, допомоги, реабілітації. Це неблагополучні, багатодітні, студентські сім'ї, сім'ї мігрантів та біженців, сім'ї з дітьми і батьками-інвалідами, сім'ї з нестандартною дитиною, бідні й малозабезпечені сім'ї, сім'ї одиноких та неповнолітніх матерів та ін. Так наприклад, Українським державним центром соціальних служб для молоді

розроблена і впроваджена програма молоді сім'ї. Завдання цієї програми – програма розв'язання питань стабілізації молоді сім'ї, підготовка молоді до шлюбу, профілактика сімейної дисгармонії, сімейного неблагополуччя, підготовка молодих батьків до виконання батьківських обов'язків і реалізація рекреативних потреб сучасної молоді сім'ї. Ця програма пропонує систему роботи соціальних служб для молоді з молодію сім'єю:

- підготовку молоді до сімейного життя;
- роботу з молодими сім'ями у плані стабілізації сімейних стосунків;
- допомогу батькам щодо розв'язання різноманітних проблем сімейного виховання;
- соціальну реабілітацію у роботі з сім'єю.

Розроблена система програм молодію сім'єю має на меті сприяти удосконаленню соціальної роботи за цими напрямками.

Рівень готовності до подружнього життя визначає в подальшому стабільність і тривалість існування сім'ї, тому актуальною на сьогодні є спеціальна підготовка молоді до шлюбу і сімейного життя, яка передбачає:

- підвищення відповідальності молоді у шлюбно-сімейних стосунках, а також щодо батьківства;
- формування здорового способу життя через роз'яснення залежності сексуальності, можливості батьківства від наявності шкідливих звичок (куріння, алкоголізму, вживання наркотиків);
- формування психологічної компетентності щодо особливостей взаємин у сім'ї;
- висвітлення питань раціонального ведення господарства, ефективної організації бюджету сім'ї.

Очевидно, мета підготовки до шлюбу повинна полягати у формуванні в людини потреби в сім'ї, що проявлялася б як бажання мати повноцінну сім'ю, жити в ній і відповідати за неї. Адже потреба молоді людини мати власну сім'ю – це потреба в традиційній, суспільно значимій формі реалізації і організації особистого життя, яка відповідає соціальній сутності людини та її об'єктивному призначенню. Це потреба поєднати своє особисте життя з життям

особи протилежної статі через інтимно особистісне ставлення до неї, поєднати з метою досягнення традиційних цілей людського існування (кохання, діти, сімейний затишок і щастя, підтримка здоров'я, спілкування з близькими і рідними людьми). Здійснення загальних цілей має означати для молодої людини досягнення життєвого успіху, одним із складників якого є сім'я. Справжній життєвий успіх ґрунтується на поєднанні особистого і суспільного інтересів у життєдіяльності людини.

Висновки. Отже, існує велика кількість проблем, які необхідно вирішувати молодій сім'ї. Для цього необхідна ефективна державна політика, щодо розвитку сім'ї, цілеспрямована діяльність центрів і служб, які займаються проблемами сім'ї.

Молода сім'я, як свідчать багаточисленні спостереження та дослідження, на етапі свого формування вирішує цілу низку важливих завдань. Проаналізувавши процес становлення молодої сім'ї можна побачити, що перед нею стоять гострі проблеми матеріально-економічного, житлово-побутового та інтимно-особистісного характеру. Невизначеність майбутнього, поява протиріч, нестабільність заробітків, невідповідність до сімейного життя та виживання в нових умовах – це все позначається на внутрішньосімейних процесах, на характері взаємовідносин членів сім'ї та її стосунків з навколишнім середовищем та ін. Нині, дослідження сім'ї в Україні є доволі популярними та ведуться в різних площинах, з точки зору різних наук, що дає нам можливість вивчати її досить різнобічно, адже сім'я є одним з вирішальних чинників становлення та розвитку нашого Українського суспільства.

У нормальній благополучній сім'ї всі ці задачі-проблеми, як правило, мають раціональні способи розв'язання, не зачіпаючи інтересів один одного.

Таким чином, процеси формування, становлення і розвитку сучасної сім'ї проходять у складних і суперечливих умовах. Вони характеризуються зміною суспільних відносин, що породжує необхідність подальшого вивчення особливостей підготовки молодого покоління до створення молодої сім'ї.

Список використаних джерел

1. Алёшина Ю. Е. Цикл развития семьи: исследования и проблемы / Ю. Е. Алёшина // Вестник МГУ. Психология. – Сер 14. – 2004. – № 2. – С. 60–72.
2. Алексеєнко Т. Ф. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах / Т. Ф. Алексеєнко // Український соціум. – К. : 2002. – 143 с.
3. Алексеєнко Т. Ф. Соціально-економічні причини насильства в сім'ї в Україні: аналіз проблем та шляхи запобігання / Т. Ф. Алексеєнко, В. П. Бойко // Соціологія сім'ї. – К., 2004. – 139 с.
4. Антонов А. И. Кризис семьи и пути его преодоления / А. И. Антонов, А. Л. Борисов. – М. : Прогресс, 2007. – 86 с.
5. Балакірева М. О. Молоде покоління нової України: ескіз соціального портрету : навч. посібник / М. О. Балакірева. – К. : Знання-Прес, 2002. – 313 с.
6. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної сім'ї / Т. В. Буленко. – К., 2005. – С. 52–53.
7. Кратохвил С. В. Психотерапия семейно-сексуальных дисгармоний / С. В. Кратохвил. – М., 2000. – 322 с.
8. Листопад О. А. Соц. аналіз проблем сучасної студентської сім'ї / О. А. Листопад // Південноукр. держ. пед. ін-т ім. Ушинського : наук. вісник. – 1999. – Вип. 8–9. – С. 125–128.
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua. – Назва з екрану.
10. Українське суспільство: десять років незалежності (соціальний моніторинг та коментар науковців) / За ред. В. М. Ворони, М. О. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2001. – 662 с.